

רשימות חוברת ט

בס"ד.

פתח דבר

בקשר עם י"ג אייר, יום היארצייט של הווי"ח עוסק בצ"צ רב פעלים וכו' ישראל ארי' לייב ז"ל, אחיו של כ"ק אדמו"ר הכ"מ, הננו מוציאים לאור חוברת תשיעית מרשימות כ"ק אדמו"ר הכ"מ שרשם לעצמו,

— ולהעיר מהתחלת רשימות ה"יומן" (נדפס בחוברת ד' בתחלתה): "נכנסתי ע"פ הקריאה לחדר כק"ש. אמר שחפץ הוא למסור לי פ"ש מאחי ליב נ"י (הדר בלנינגרד). על שאלתי, אם קבל מכ' ממנו, ענני: "שמעתי מאמר דא"ח ביחד עמו מאדנ"ע. וזה הדבר: בלילה הזה, ראיתי את אדנ"ע. מטפחת-המשי בידו ובפנים צוהלים עד למאד .. פתחתי הדלת ונכנסו כמה אנשים, וביניהם אחיך. מעט מעט קרב — או קרבתי אליו — וחבקתיו בידו אחת. אאדנ"ע שאלני: ווער איז דער יונגערמאן? אבל כעבור רגעים אחדים, אמר: א! איך קען דאך דיר. אמר דא"ח "שחורה אני ונאווה" .. וצריך לשאול אצל אחיך עד"ז" —

ארבעה עמודים בגכתי"ק — "ילקוט" (פתגמים וסיפורים) מכחמישים מכתבים של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מהשנים תרפ"ה-תרצ"ד, שהעתיק כ"ק אדמו"ר (בקיצור לשון כו') לרשימותיו.

[בשתי העמודים הראשונים (מהשנים תרפ"ה-תרפ"ז), מציין כ"ק אדמו"ר בסיום כל קטע מספר [בחצאיריבוע] — [עמוד 11] [35] וכן הלאה — והוא (כנראה) מספר העמוד במחברת (ילקוט) המכתבים של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ (מכתבי כל שנה במחברת בפ"ע), ואילו בשתי העמודים האחרונים (מהשנים תרפ"ח-תרצ"ד), מציין כ"ק אדמו"ר תאריך [בחצאיריבוע] — [ט"ז מ"ח] [ח' ניסן] וכן הלאה — תאריך המכתב].

*

לחביבותא דמילתא — באה פאקסימיליא מכת"ק כ"ק אדמו"ר: מהתחלת ב' עמודים ראשונים, ומהתחלת ב' עמודים האחרונים.

*

לתועלת הלומדים — באו בשוה"ג ציוני מראי-מקומות לאותם

מכתבים שכבר נדפסו באגרות-קודש (וכן ענינים אחדים שנתפרסמו ע"י כ"ק אדמו"ר בהזדמנויות שונות), עם איזה הערות-הפיענוח (כבחבורות הקודמות), והם מהמו"ל, ועל אחריותם הבלעדית.

*

התודה והברכה ל"ועד אגודת חסידי חב"ד העולמי" שהואילו ונתנו העתקה מרשימות אלה על מנת לזכות בהם את הרבים.

*

ויה"ר שתיכף ומיד נזכה לקיום היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

מערכת „אוצר החסידים"

ג' אייר, ה'תשנ"ה
ברוקלין, נ.י.

תרפ"ה.

דער שפאלער זיידע הי' איש נלהב במאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בהיותו בליאדי אצל רבינו הזקן (בשנת תקס"ט או תק"ע) סיפר, אשר בהיותו בן ג' שנה ראה את כ' הבעש"ט, און ער האט מיר ארוף געלייגט די הייליקע האַנט אַפן האַרצען, און פון יעמולט אן איז מיר וארעם, כי תנועת הצדיק, ומכ"ש רא"י ושמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

[עמוד 11]

אדנ"ע אמר בשם הצ"צ: "שאחד ממקורביו הגדולים חפץ לנסוע לאה"ק, א"ל אדמו"ר, עד עת בוא דברו בכ"א, בגאולה שלמה לקבץ נדחי ישראל מארבע כנפות ישראל, נשלחו איש איש אל המקום אשר גזרה חכ' והשגחתו ית' לעשות שמה א"י. וידעת מהו א"י. א"י הוא גילוי אלקות ע"י עסק התורה והעבודה שבלב.

[. 35]

אדנ"ע אמר: דער טאַטע — מהרשנ"ע — האט געענטפערט איינעם אָף א טיפע געשמאַקע יחידות בזה"ל צי גוט איז גוט איז בעסער ניט בעסער. און מיט דעם האט ער אין עם מעורר געווען און מגלה געווען די נקודה פנימית. ער האט איהם גיעפענט די רייכקייט פון אמת. ע"פ השכלה האט ער אים געדארפט ענטפערען אָף זיינע יחידות גאר אנדערש, געבען אים או"פ, אַ הבנת ענין, ואס דאס ואלט יענעם זיין אן ענטפער אַיף זיינע יחידות, נאר א רבי איז ניט נאר א רבי. רב ותלמיד איז השפעה, ואס אין השפעה גיט עם א מהות דבר מה. א רבי וחסיד איז אור וחיות. א רבי גיט דאס ואס אליין קען מען ניט נעמען, אָף צו גיין צו די רייכקייט פון אמתית הענין, ואס יעמאלט פארגעסט זיך אויף זיך,

(1) ממכתב כ"ז מר"ח תרפ"ה (נדפס באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' תמו).
— נעתק ב"היום יום" יד טבת (מ"תרפ"ה, רשימותיו).

(2) ראה גם לקמן ס"ע 5.

(3) = אור פנימי.

ד.ה. אף ציור אדם, ואס ציור אדם איז דאך שכל ומדות. יעמאלט איז דערהערט זיך דער אמת פון דעם ענין, און אמת פון דעם ענין איז אמת ממש (ואז ביאר לי בהפרש משפיע ומקבל ורבי וחסיד⁴ בביאור ענין כח יכולת. ואכ"מ לבאר הענין).

[56]

חורף תרע"ג הי' אדנ"ע במענטאן, "ונסעתי אז לשם לבקרו, ושהיתי כשני שבועות בערך, וכמעט אשר כה"י⁵ זכיתי להיות אתו עמו (דבר אשר בביתנו לא הי' אפשר מכמה טעמים, אם כי הי' מאציל עבורי זמן נכון גם בביתנו, אבל א"ז⁶ כלל ממהות הזמנים אשר הייתי עמו בזמני המנוחה בחו"ל. כל הזמנים, כמובן, רשומים בעניניהם וחקוקים, וכיותר זמני המנוחה אשר ב' הם. זמני הדאָצע, שהתחלתן הי' בשנת תרנ"ה (אחר חגה"ש, שאמר אז המאמר וכה"ע רואים הידוע⁷, ולמדו אתי במשך הקיץ (נוסף על הזמן הקבוע שהי' לו ללמוד אתי סידור וכו') שעה קבועה ביום), אשר ברוב הזמנים הי' מטייל עמי כשעה ויותר כמעט בכ"י. והשני, בזמני הנסיעה לחו"ל, אשר ראשון הי' בשנת תרס"ג (בנסיעתו לוויען. חנוכה עד ר"ח ניסן). תרס"ז וירצבורג (בייערין) מחדש מ"ח עד ניסן. בשנה ההיא מחצי סיון עד אלול. בשנת תרס"ח תמוז עד אלול (מארינבאד). תרע"ב מענטאן, כשלשה שבועות. תרע"ג כשלשה שבועות. תרד"ע כו"8 שבועות. ומאז עד היום האחרון בעלמא דין). והי' הסדר שהיינו הולכים על שפת הים, הרחק מאדם, יושבים בחול אשר על שפת הים, מדברים בענינים היותר עיונים. שם שמה הראני הדירה אשר גר שם בשנות תרמ"ה מ"ו מ"ז (ג' שנים בזא"ז⁹ גר בדירה אחת), והמקום אשר הי' יושב בכ"י ולומד. (כי ענין הרפואה של מענטאן הוא רק האויר הצח וחום השמש). וסיפר לי אשר שמה בקרו החסיד ר' זלמן ז"ל זלאטופ¹⁰, והענינים אשר דברו בדא"ח ששמעו מהוד כ"ק אאזמור"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע. והגיד לי כי שפת הים הוא מסוגל

4) ראה גם לקו"ד ח"א נ, א. סה"מ תרפ"א ע' קמה. סה"ש תרצ"ו ע' 116.

5) = כל היום.

6) = אין זה.

7) נדפס בסה"מ תרנ"ה ע' קפו ואילך.

8) = כששה (ר').

9) = בזה אחר זה.

10) ראה אודותו — סה"ש תרפ"ז ע' 114 הערה 8. וש"נ.

לענינים עיונים ביותר, והאריך לבאר מאה"ז¹¹ (בענין שמ"ע¹² בהקדמת הזוהר בתחלתו¹³) רזא דא לא אתגליא בר יומא חד דהוינא על כין ימא וכו'.

[58]

אדנ"ע הגיד לי כי הדר בעיר כא' מאזרחי העדה מחויב הנהו לשאת בעול הקהלה ובחזוק העומדים בראשה. לענין שלוח לרב.

[60]

בשנת תר"ח שאל מהרי"ל את הצ"צ הלא על ש"ז¹⁴ היו רמזים בגלוי משיח, והשיבו: דו ויסט ואס איז משיח, משיח יגלה עומק פנימיות התורה, און אלע ועלען דערהערען די ליכטיקייט, איז איצטער נתגלה געוארען דער לקו"ת. דברי רבינו ז"ל איז גלוי או"פ¹⁵ וסגולה לגלוי הנפש. — ומענין לענין נתגלגלה השיחה ע"ד א"י: ואמר: יעקב י' עקב. ישראל ישר אל. ארץ הוא רצון. וא"י הוא הרצון העצמי שיש בכל נשמה. והישיבה בא"י, אשר בכל הישובים אשר בני נשלחו שמה עד עת בוא הגאולה, ע"י הבירורים יגלו את הרצון העצמי שמתגלה במס"נ. והכלי לזה תורה, דכ"א יש לו כח ע"ז, דישראל ר"ת יש ס"ר או' לת¹⁵, כמספר קומת נש"י.

בשנת תרי"ז שאל א' החסידים הגדולים את הצ"צ ע"ד נסיעה לא"י, כי נכסף במאד לשקוד שם על התו"ע¹⁶. ויענהו: רבי הלל-ן פעלט ניט א"י, און דו וילסט א"י. מי דארף מאכען דא א"י, מאך דא א"י.

[162]¹⁷

(11) = מאמר הזוהר.

(12) = שאו מרום עיניכם.

(13) א, סע"ב.

(14) = שנה זו (תר"ח).

(15) ראה מגלה עמוקות אופן קפו (ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה). וראה סה"מ

תש"ו ע' 46. תש"ט ע' 41.

(16) = התורה ועבודה.

(17) ממכתב כ' מנ"א תרפ"ה (נדפס באגרות-קודש ח"א ע' תפה).

ש"ת¹⁸ תרמ"ח אאדנ"ע דא"ח בביהכנ"ס בליוב' אין הק' בא בטרוניא¹⁹, וסוף דבריו "גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטו"ד כי יכולים להטות ע"פ שכלם כו' עד כי ח"ו מרה תהי' באחרונה כו' וזה העיקר בזמה"ז בעקבות דמשיחא שלא לילך אחרי השכל והטו"ד כ"א לקיים התומ"צ בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל".

[164]²⁰

תרפ"ו.

אדה"ז אמר: בדק אלישני' ואטופרי (חולין²¹). אלישני', ואס פֿאַר אַ צונג דער שוחט האט, אטופרי, ואס פאר א נעגעל דער שוחט האט. ואמר אדנ"ע: א שוחט דארף האבען נעגעל, נאר צי ער ניצט דאס פאר זיך, אדער ער שטעכט נאר דעם אנדערען²².

[5]

כשיצא הגזירה שלא ישאו כובע עגולה, אאדה"ז: קליפה מאַכט א הסתר, אָף שאו מרום עיניכם²³. וכידוע, שההסתכלות בשמים, הוא סגולה ליר"ש, איצטער ועט צוקומען אַ עבודה, אפקערין דעם קאזיראק (כי רבים מהחסידים היו נושאים הקאזירעק בצד העורף)²⁴.

[37]

(18) = שמחת תורה.

(19) נדפס בסה"מ תרמ"ו-תר"ן ע' קפו ואילך (וראה גם רשימות חוברת ה' ריש ע' 24).

(20) ממכתב הנ"ל (נדפס באגרות-קודש הנ"ל ריש ע' תפח). — נעתק ב"היום יום" יב טבת

(מ"תרפ"ה, רשימותי").

(21) יז, ב: "בדק לה בריש לישני כו' ואטופרא".

(22) ראה גם שיחת יום שמח"ת תשי"ב ס"ו (תורת מנחם — התוועדויות תשי"ב ח"א ע'

(82).

(23) ישע"י מ, כו.

(24) ראה עד"ז בשיחת שמח"ת תרפ"ו ס"י (סה"ש תרפ"ו ע' 96 ואילך), שהרב מבארדיטשוב* צוה לתלמידים שלא ילבשו כובע עם קאזיראק (מצחי'), מפני שכשמביטים השמימה הוא סגולה ליר"ש, וקאזיראק מונע מזה (כי, המצחי' מסתירה ומונעת ההבטה השמימה). וממשיך שם, שפעם יצאה גזירה מהמלך ניקלאי כו'.

(* ולהעיר ממכתב רבינו (אגרות-קודש חכ"א ע' קיג): "מה שהוקשה לו בשיחת שמח"ת תרפ"ו

בגזירת הכובעים והרה"ק . . מבארדיטשוב, שאין השנים מתאימות — הנה שמעתי מעין זה, אבל

על ר"ה מפאריטש (וכנראה טעה המניח)".

אאדנ"ע: חסידות דארף מען זאגען זיך. איז ממילא, אויב עס איז מיט אַ אמת, דערהערט דער אנדערער אויך. ואמר: חסידות וערט ריין קלאר, דורך דמעות של תפלה. ואמר: די ואס זוכען געשמאק און תענוג אין רעדען חסידות, און עס וערט ח"ו בא זיך אַ צופריעדעדיקייט מההשפעה, ולא מגלוי האלקות וההתעוררות במח ולב, צריכים תשובה גמורה. היודע ומתבונן, יוכל לצייר את הגהינם שלהם. ואמר: ריידען חסידות, דארף מען מיט מס"נ. והאומר דבר בשם אומרו וכו' כאלו בעל השמועה עומד לפניו²⁵, ולדבר בדברי רבו, ואז יזכה להתדבק בהאמת.

[87]

שני אברכים בליאדי — בזמן אדה"ז — היו מהלכים ומדברים בדא"ח. בחזירתם, שאלם אדהאמ"צ — שהוא הי' המצביא של האברכים היושבים, ור' אהרן מסטאראשעלי של החסידים הישנים — במה דברתם, ויענהו, במה שאמר הבעש"ט, דגם עלה נובלת המתגלגלת ע"פ חוץ, הוא בהשגחה פרטית, בדין ומשפט על הזמן והמקום שעלי' להתגלגל. כעבור איזה ימים, סיפר להם אדהאמ"צ, אשר סיפר כל הנ"ל לפני אדה"ז, ויענהו: דלא מיבעי שההשגח"פ היא על העלה המתגלגלת, כ"א גם על אופני סיבת גלגולה, אם ע"י אדם או על ידי נשיבת רוח וכדומה²⁶.

[91]

המתפללין בארבע זוגות תפילין כך נהיגין:

- (א) מניחין תש"י ותש"ר דרש"י, קודם אמירת פרק איזהו מתפללים עד אחרי אך צדיקים וגו'. ומסירים רק הש"ר דרש"י.
- (ב) מניחים תש"ר דשמושא רבא, בלא ברכה, וקורין שמע וכו' עד אמת. ואומרים המזמורים דתהילים כפי סדה"י (לימי החודש). והמהדרין היו לומדים זה עם פירש"י ומצודות.
- (ג) אח"כ מניחים תפלין דר"ת — ש"י וש"ר — בלא ברכה. ואומרים שמע וכו' עד אמת. פ' קדש והזכירות שנדפסו בסידור. ולומדים פרק משניות כ"א לפי הבנתו. אח"כ מסירים רק הש"ר דר"ת.

(25) ירושלמי שבת פ"א ה"ב. שקלים ספ"ב. קידושין פ"א ה"ז.

(26) נעתק במכתב רבינו מח' כסלו תשי"ב (אגרות-קודש ח"ה ס"ע סה ואילך). ונתבאר

בשיחת ש"פ ויצא תשי"ב (תורת מנחם — התוועדויות ח"ה ס"ע 156 ואילך).

(ד) מניחין הש"ר דראב"ד, בלא ברכה. שמע וכו' כנ"ל. פ' חומש עם פירש"י (פרשת השבוע. ביום א' פרשה א' ביום ב' פרשה ב' וכו')²⁷.

[120]

אדה"ז בנסעו בפעם הב' ממעזריטש, וכבר הי' מוכן לנסיעה, ורק חכה עד בוא ר' אברהם המלאך לקבל ממנו ברכת הפרידה. בבואו וקבל ברכת הפרידה מכל החברים, נכנס אדה"ז בעגלה. פנה ר"א אל העגלון ויאמר: מי דארף שמייסען די פערד, ביז זיי זאלען פאָרגעסען אז זיי זיינען פערד.

כשמוע זה אדה"ז, יצא מהעגלה ואמר: דרך זה חדש הוא, ועוד לא שמעו מרבו — הה"מ — איך האב געמיינט אז א פערד בלייבט א פערד. ויבאלד אז די עבודה איז אז דער פערד זאל פאָרגעסען אז ער איז א פערד, און יעמאָלט טוט ער אוף ואס ער דארף אויפטאן, צריכים לקבל סדר והנהגה בעבודה זו. ונתעכב במעו' עוד יותר על ג' חדשים²⁸.

[166]

בהיותי נער קטן הסביר לי מלמדי ר' שמשון מהלך רוחו של פרעה, שהבטיח וחזר בו וכו', ולא נתישבה דעתי. עד שא"ל: "מרע"ה הי' חסיד (וודקא חסיד חב"ד"י, שלא רצה במופתים, כי אם שיתנו לו התורה, וכשיביא לישראל את התורה, ידעו ששלחו ד'), ופרעה מתנגד. ומתנגד בשעה שנעשה הרוחה חוזר לסורו²⁹.

[180]

הצ"צ ציוה לכל המלמדים שלמדו עם נכדיו הקטנים שמלבד למודים הרגילים ילמדו אתם פיה"מ של התפלה (פי' הפשוט). ופעם בחודש היו באים אל הצ"צ להבחן בזה³⁰.

[194]

(27) נעתק ב"היום יום" יט מנחם אב (מ"ילקוט דרשימותי"). וראה גם רשימות חוברת ה'

ע' 34.

(28) ראה גם לקו"ד ח"א ל, א. סה"ש תרפ"ז ע' 152. וש"נ (בנוסחא אחרת קצת).

(29) ראה גם תורת מנחם — התועדויות תשי"א ח"א ע' 86.

(30) נעתק ב"היום יום" ח' טבת (מ"ילקוט תרפ"ו רשימותי").

הצ"צ אמר על רד"ץ³¹ — כך סיפר מהרשנ"ע — שהוא עובד אלקים.

[210]

התפלה — כחוט השדרה³². אמונה — עצם הנפש שאינו בכלל כחות הנפש.

[247]

רשב"ץ ור' הענדיל³³ אמרו: נשיאים ורוח³⁴ — השכלה און התפעלות, ובגשם³⁴, און אין בפר"מ³⁵, הוא אין³⁴, א גאר נישט און א נישט ח"ו.

[338]

בדרך צחות אפ"ל³⁶ ששרשם משור של אדה"ר שקרנותיו קודמות לפרסותיו³⁷, שטרם יוכל לעמוד על רגליו כבר קרני ראם לו.

[481]

תרפ"ז.

בבית עקד הספרים של מהרשנ"ע היו 1013 נומערים — תרמ"ג. אדנ"ע בשנת תרע"ה 5400 בערך³⁸.

[151]

(31) ראה אודותו — סה"ש תרצ"ט ע' 298 הערה 15. וש"נ.

(32) ראה לקו"ת בלק ע, ד ואילך. ובכ"מ.

(33) ראה אודותם — סה"ש תרפ"ב ע' 29 הערות 9-10. וש"נ.

(34) משלי כה, יד ("נשיאים ורוח וגשם אין").

(35) = בפועל ממש.

(36) בהמשך למ"ש לפני³ בענין "נשיאים ורוח וגשם אין" — שע"ד הצחות אפ"ל ששרשם (של אלה שהם בעלי השכלה והתפעלות בלבד, ללא פועל ממש) משור של אדה"ר כו' (וכנראה, שבמכתב זה נזכר עוה"פ פתגם הנ"ל, בתוספת הצחות).

(37) ראה ע"ז ת, א (וש"נ): "אדה"ר .. הקריב שור שקרניו קודמין לפרסותיו" (דאמר מר כל מעשה בראשית בקומתן נבראו, שור עם קרניו מגודליו, וכיון שיצא ראשו תחלה, נמצאו קרנותיו קודמות לפרסותיו — פרש"י).

(38) אודות אוסף הספרים של אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע — ראה ס' ספריית ליובאוויטש (קה"ת, תשנ"ג) פ"ד"ה (ע' לו ואילך).

אדהאמ"צ יסד המושבות בפלך חערסאן³⁹ בשנות תקעט"פ"ב. הצ"צ מושבה שצעדרין בפלך מינסק⁴⁰. והי' חבר אסיפת הרבנים אשר קראה הממשלה בשנות 56-1848⁴¹. אשר בגלל אלה נתכבד בתואר אזרח נכבד לדורותיו בחותם יד המלך (שיהי' בחותם יד המלך זכו רק ג' אנשים) ניקולאי הא'.

[149]

מסנ"פ: נפש ענינו רצון, מסירה — סלוק ושעבוד. — סלוק הרצון ושעבוד הרצון... אדנ"ע אמר: אייך פעלט הרגש (געפיל און דער הער), פארשטיין חסידות איז נאר מיט הרגש, ובפרט עבודה איז נאר הרגש, דער געפיל און העכער פון דעם הער. דער ענין איז פשוט: חסידות איז שכל. עס איז טאקי שכל אלקי, אבער עס איז דאך אין שכל אנושי. איז מיט דער הער קאן מען פארשטיין. אבער עבודה איז מער ניט ווי געפיל אליין. ואשרי האיש (כן סיים) שהוא עובד אלקים.

[167] כט' טבת פז'⁴²

אדנ"ע סיפר: הצ"צ זש"פ בעת הקידוש דבר הרבה במעלת ישראל בעת קי"ס, וסוף דברי קדשו הי' (כן הי' ל' הספור) דישראל בעת קי"ס היו במדרי' משה רבינו, דאז ישיר משה ובנ"י כאחד⁴³, דאז ישיר, י"שיר, דער יו"ד ואס בא יעדער אידען האט געזונגען, און אז דער יו"ד זינגט, איז במילא משה ובנ"י במדרי' אחת. ושאל א' מבניו: ומה עשה משה רבינו אז. פרעגסט ואס מ"ר האט געטאן, מ"ר האט געהאט קאלטען ברען*.

[174]⁴⁴

(* ברען דוקא. עיין בקוני' אטואצק⁴⁵.)

(39) ראה גם רשימות חוברת ח' ע' 22. וש"נ.

(40) ראה אודות יסוד מושבות אלו (חערסאן ושצעדרין) — רשימת המאסר (סה"ש תרפ"ז ס"ע 235 ואילך. וש"נ).

(41) = תר"ח-ט"ז (וראה אודות אסיפת הרבנים זו — קונטרס ה"צ"צ" ותנועת ה"השכלה" ע' 35 ואילך. ספר התולדות אדמו"ר ה"צ"ע ע' 155 ואילך).

(42) נדפס באגרות-קודש ח"א ע' תקנו ואילך.

(43) ראה סוטה ל, ב (וראה בארוכה לקו"ש חל"א ע' 69 ואילך).

(44) ממכתב ו' שבט תרפ"ז (נדפס באגרות-קודש ח"א ע' תקנט).

(45) ראה גם לקו"ד ח"ד תשלט, ב: "משה האָט געהאַט קאַלטע בראַנד, עס האָט געברענט

ללמוד יחד עם חברו ולדבר בעניני תקון המדות וג' לבושי הנפש
 שזהו גמ"ח בנפשו. לקבל פני חברו בספ"י ובמדות מאירות — גמ"ח
 בכחות הנפש. וההפרש יובן בהבנת ההפרש בין ענין הנפש (שהיא ההארה
 כללית ולא עצם הנפש) וכחות הנפש. וכללות המענה שענה אדהאמ"צ
 על יחידות חסיד א': "אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה
 ולומדים יחדיו, אז איז 2 נפה"א אָף איין נפה"ט⁴⁶.

[249]

בשנת תקל"ה יסד אדה"ז החדר הראשון שהיו בו רק טו' תלמידים.
 ישבו אצלו שלשה שנים רצופים. כאשר נסע הרמ"מ מהאראדאק לא"י,
 ושאלו אותו הרבה מאנ"ש מה יהי' עמהם, השיב להם ע"ד אדה"ז, ואמר
 הוא אילנא דחייא אשר פריו בו. ער האט שוין געמאַכט 15 גוטע אידען.
 בשנת תק"מ (אחר ה' שנים למוד והדרכה, שלחם למקומות שונים... נסעו
 על כל המדינה לעורר ע"ד עבודה פנימית, פעמים בגלוי ופ' בסתר. וכה
 עברו כמשך עשר שנים עד תק"ן.

[285]

באסיפת הרבנים — קייץ תרס"ח. ווילנא — אאדנ"ע: "האלק' נתן
 אותנו בגולה, אבל רק את גופינו נתן האלקים בגולה ולא את נשמתינו
 תורתנו ומצותינו. כולנו בני"י היושבים בגולה בכל מרחבי תבל מקצה
 הארץ ועד קצהו, הנה בכל הנוגע לדתינו תורתנו ומצותינו חפשים אנחנו
 לקיימם בלי שום הפרעה ומורך לב. יהודים אנחנו כולנו, ואת מצות
 אלקינו עלינו לקיים באותה המס"נ אשר קיימום אבותינו ואבות אבותינו
 מאז ומקדם"⁴⁷.

[257]

תרפ"ח

אדנ"ע סיפר שמהרשנ"ע אמר: די ועלט זאגט אָז מ'קאן ניט
 ארונטער דארף מען אריבער, און איך האלט אז מי דארף לכתחילה

און געקאַכט אָבער אַלץ קאַלט (והיו עוד הרבה דברים בזה)."

(46) המענה של אדמו"ר האמצעי — נעתק ב"היום יום" כ' טבת (מ"תרפ"ז, רשימותי").

(47) ראה גם שיחת ג' תמוז תרפ"ז (סה"ש תרפ"ז ע' 169, ובהנסמן שם).

אריבער. מי דארף לכתחילה נעמען מיט שטארקייט, ניט נתפעל וערען פאר קיין זאך, און דורך פירען דאס ואס מיא דארף. און אז מען נעמט זיך, העלפט דער אויב'.

[ט"ז מ"ח⁴⁸]

אדנ"ע אמר: אמת ומדת הענוה אפשר ללמוד מחותנך הרב שליט"א⁴⁹.

[ח' ניסן]

האנשים אשר גרו שלא לרצונינו ולרצון אנ"ש בהבית הסמוך להאהל, ולא פנו גם אחרי ההתראה, לא האריכו ימים שם. השמש הא', נפטר לפתע פתאום בלי סיבה ידועה. בבוקר נחלה ובלילה נפטר. הב', הי' רב מליטא כבן ארבעים. על האזהרה ענה שאינו ירא. בזמן קצר נחלה. בקשוהו עוד הפעם, וענה שהנהו מתנגד ואין פחד כבוד הרביים של החסידים עליו. עודנו מדבר כמו בדעה צלולה ובמשך כאיזה שעות נפטר, ר"ל⁵⁰.

[כ"ד אייר]

עגונה עם בנה בן יא"יב' שנה, אלם, וגם שמיעתו כבדה, באה אל הצ"צ. עברו כמה שבועות ומפני רוב הבאים לא בא עדיין תורה (כי הי' זמן אשר העגונות עמדו בחדר השני, ופתח חדרו הי' פתוח, והצ"צ שמע דברי', ומשיב להמשרת ר' חיים דוב אמור לה כי תסע למקום פ' או תשאל את רב פ'). פעם הושיבה את בנה תחת השולחן במנין הקטן אשר שם הי' יחידות, והזהירתו שכאשר הי' יחידות יצא וימסור הצעטיל.

הסדר הי' שהמשרת עמד אצל השלחן, והמשרת ר' אלי' ליב הי' המסדר מי יגש לראשונה. פתאום יצא הנער. המשרת התקצף וקרא לו שייגעץ. אמר הצ"צ: אמונה פשוטה מאכט ליכטיג אין די אויגען. כלום

(48) גרפס באגרות-קודש ח"א ע' תריז.

(49) כ"ק הרה"ח ר' אברהם שניאורסאהן (חותנו של אדמו"ר מהוריי"צ) — ראה אודותו

סה"ש תרפ"ה ע' 81 הערה 55.

(50) ראה גם שיחת ט"ו בשבט תשל"ז.

ניתן גדולה אלא בשביל ישראל⁵¹. ופנה אל הנער ואמר בלשונו הק' גיי זאג דער מאמען אז דער טאטע לעבט. זי זאל פארען אין דענבורג.

העגונה ישבה אצל הר' רבקה נ"ע⁵², והתאוננה שזה ז' שנים אבד בעלה, ויש לה היתרים מרבנים, באם שיסכים אדמו"ר. ופתאום נכנס בנה ויקרא: דער רבי האט געזאגט גיי זאג — דענבורג. והתעלפה העגונה.

המופת הכפול הרעיש במאד. ותאמר חמותי⁵³ — ז"ל⁵⁴ הר' רבקה נ"ע — אט פון ואס מען וערט נתפעל. באם טאטען באם זיידען⁵⁵ האבען זיך געואלגערט מופתים, און קיינער האט ניט געואלט אויפהייבען. זע זע ואס דא טוט זיך. פון ואס מען איז נתפעל געוארען. דער זיידע האט געזאגט אז ער וויל מען זאל פארשטיין חסידות, און התפעלות של מופתים שייך לואהלין⁵⁶.

[ב' מנ"א⁵⁷]

סוף ת"ר נקרא הצ"צ לפ"ב. קאנטאָניסטען מקראַנשטאַדט בקשו מפקידיהם רשיון ללכת אליו על ת"ב. כש' איש באו. הצ"צ יצא אל החצר, והגיד לפנייהם ממדרש איכה, ויבאר בשפה המדוברת, והדגיש גבורת נערי בני"י ומס"נ על הדת. ויסיים כי חוב כ"א להתפלל בשלום ארץ גלותו ומנהיגי'.

כ"ז עשה רושם גדול בין הקאנטאנ'.

קרוב לאלול דרשו (לא בקשו) הקאנט' עוד הפעם רשיון. גם מרעועל ועוד מקומות בקשו זה. כ"ז הורשה. ופקיד בא אל הצ"צ ויודיעהו כי נעשה שערורי' בקרב האנ"ח⁵⁸, וכי שרי המלוכה שמו עיניהם עליו, וידע מה שלפניו. עוד אמר שבבואם יתקבצו בהככר שבפעטראפאָולאָוסקי קרעפאסט, ולשם יבוא גם הצ"צ.

ג' או ה' אלול הי' זה. הי' יותר משש מאות איש. והגיד לפנייהם

(51) לשון חז"ל — ברכות לב, א.

(52) כלתו של הצ"צ (אשת אדמו"ר מהר"ש).

(53) הרבנית חי' מושקא (אשת אדמו"ר הצ"צ), חמותה של הרבנית רבקה.

(54) = זה לשון.

(55) אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הזקן.

(56) ראה גם תורת מנחם — התווערויות הישי"ת ע' 43.

(57) נדפס באגרות-קודש ח"ב ע' צג ואילך.

(58) = האנשי-חיל.

(בחצר הראשון של פעטראפאולסקי קרעפאסט) המאמר שמע ישראל, בז'רגון⁵⁹. — ישנו בכתי"ק. ניתן ע"פ הצואה⁶⁰ להרבנית תי' — ר' יצחק רובאשאו שמש את הצ"צ אז. "וברכני בעד זה: זאלסט האבען אריכות ימים און דיר זאל קיינמאל גארנישט פעלען. ות"ל נתקיימו, כי בן פ"ט אני ולא חסר לי דבר".

בשנת תר"א יסד הישיבה, ומנה מהרי"ן לר"י, וחתנו רל"י מנהל הישיבה⁶¹. הי' מפלגת תלמידים ויושבים.

בשנת תרנ"ד הי' קבוצה של טז'יז' בחורים "יושבים" אבל סו"ס לא התאימו אל המטרה.

[ז' מנ"א⁶²]

תר"ץ

אדנ"ע בשם אדה"ז⁶³: וקנה לך חבר*, וקנה לך חבר*.

[כא' שבט]

אדנ"ע במכ': כשמעמידים פנס מתקבצים החפצים באור⁶⁵, כי אור ממשיך. ליכטיקייט ציט צו⁶⁶.

[כג' ניסן⁶⁷]

(* ראיתי מובא מס' אור הישר לר"מ פאפרוש "וקנה ל"ח הוא הקולמוס שנק' קנה שע"י שיכתוב הדברים בזה יהא עיקר זכירתם".

(59) נדפס באוה"ת דברים (כרך ו) ע' ב'רנו ואילך.

(60) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב ע' תתקו.

(61) הצ"צ מנה את בנו כ"ק אדמו"ר הר' ישראל נח — לראש-ישיבה, ואת חתנו (בעלה של הרבנית דבורה לאה) הרה"ג הרה"ח הר' לוי יצחק — למנהל הישיבה (ראה אודותם סה"ש תרפ"ז ע' 255 בהערות).

(62) נדפס באגרות-קודש ח"ב ס"ע קד ואילך.

(63) ראה גם "היום יום" יד מנ"א.

(64) אבות פ"א מ"ו.

(65) נתבאר במכתב רבינו — אגרות-קודש ח"ב ע' רצט.

(66) נעתק ב"היום יום" יג טבת (מ"תר"ץ, רשימותי").

(67) ראה אגרות-קודש ח"ג ע' רי.

חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם⁶⁸. עולם פי' (1 זמן 2) מקום (3) כח. עלם עלמה [עילומים. הכותב] (4) העלם. ופי' שההעלם וההסתור הוא בשבילי, כדי שאסירו ע"י כח שניתן לי — משביעין ל' שובע⁶⁹ — ובזמן ומקום האלו.

[ב' סיון⁷⁰]

תרצ"א

אומרים בשם הבעש"ט: וען אַ אידען ציט די האַרץ אַז ער וויל עסען, זהו התעוררות בהנשמה, שהנשמה מתגעגעת למקורה, כמו שהנר בטבעו וכו', אבל האדם אינו מרגיש וסובר שרוצה לאכול. ובזה פי' אדה"ז ענין שהיו מרעיבים עצמם ב' שעות וכו'⁷¹, שרעבון שלהם היו ממלאים במזון דתורה, ואח"כ רעבון הגוף.

[ו' טבת]

מאדה"ז: אידישע גשמיות איז רוחניות. דער אויב' גיט אונז גשמיות, מיר זאלען דערפון מאכען רוחניות. אמאל אז עס איז לרגע ניט אַזוי, דארף מען געבען דעם אויב' אפילו מנחת עני, גיט ער אַפּולע.

[ז' מ"ח⁷²]

תו"א ד"ה מי שם פה⁷³: "ב' נשמות וכו' חנוך ולמך וכו'", רבינו חושב רק אלו שתקנו את העולם.

[ד' שבט⁷⁴]

(68) סנהדרין לו, א (במשנה).

(69) ראה קיצורים והערות לתניא ס"ע נו ואילך.

(70) נדפס באגרות-קודש ח"ב ע' רמח ואילך.

(71) ראה שבת יו"ד, א: "שעה רביעית מאכל כל אדם כו' ששית מאכל תלמידי חכמים"

ובתניא פכ"ז (לד, ב): "והיו מרעיבים עצמם שתי שעות כו'".

(72) נדפס באגרות-קודש ח"ב ע' רסה (נעתק ב"היום יום" כז טבת).

(73) שמות נא, ד.

(74) נדפס באגרות-קודש ח"ב ס"ע שיט. — מענה על "מה ששואלים בביאור האמור בתו"א

. . עם משה הוי ג', ובתחלת הענין אמר רבינו נ"ע רק שתי נשמות, הנה הענין פשוט דרבינו נ"ע

חושב רק אלו שתקנו את העולם והם רק חנוך ומשה". — נעתק גם בהערת רבינו לתו"א שם.

כק"ש הי' עם אדנ"ע בוארמס בשנת תרס"ז, ושם ס"ת המיוחסת למהר"ם מרוטנברג, וראה בה כתוב כפסק אדה"ז דכא באל"ף. כן בשנת רס"ח בפראג ס"ת שקבלה בידם שעזרא הסופר הגיה"ה, וראו שגם שם כתוב באל"ף⁷⁵.

[ה' אייר]

מלאכים אין בהם יצה"ר, פי' אינם בעלי בחירה. מכל מקום שיך בהם חטא, פי' חסרון. כי בעלי שכל הנשענים על בינתם עלולים יותר לטעות מהעושים בקבלת עול.

[כ' אדר⁷⁶]

רמ"ט אחר חה"ש אאדנ"ע לי: מי דאָרף זיך רייבען ארום חסידים אלטע. זעהסט איך בין עלטער פאר דיר, איז אז שמואל בער און חיים בער⁷⁷ האבען פארבראכט אין ליובאוויטש אפאר ואכען, האב איך 3/4 יאהר געטאהן אין די ענינים, ואס האט זיך דאן גערעדט.

[ב' אייר⁷⁸]

לחסידות צריכים הכשרה עצמיית בקיום התומ"צ. אמרו על ר' הלל שהי' זהיר מאד בדקדוקי מצות (לא ישב על כסא רך מפני חשש שעטנז וכיו"ב). כששאלהו, אמר, שעושה הכל בשביל להבין יותר טוב דא"ח. והאבן⁷⁹ הזאת נאמר רנ"ד, ולנ"ג בכתב.

[כ' אייר⁸⁰]

(75) סיפור זה הובא גם בה"יומן" מ"כ"ז ניסן — ט' אייר רצ"א" (נדפס ברשימות חוברת ח' בתחלתה. וש"נ).

(76) נדפס באגרות-קודש ח"ב ע' שלו (במענה לשאלה "בענין עונש המלאכים, הלא אין להם יצה"ר, ואיך שיך בהם חטא ועון").

(77) ראה אודותם — סה"ש תרפ"א ע' 14 הערה 18, תרפ"ד ע' 55 הערה 16. וש"נ.

(78) ראה אגרות-קודש ח"ב ע' שלא.

(79) המאמר ד"ה והאבן הזאת נאמר בשנת תרנ"ד (נדפס בסה"מ תרנ"ד ס"ע עב ואילך),

ולא נגמר בכתב.

(80) נדפס באגרות-קודש ח"ב ע' שמב.

תרצ"ב

הצ"צ אמר: מלה הבאה בדבור הוא ברבים, שבכתב — לפני העולם, שבדפוס — לדורי דורות⁸¹. ואם על החכם באמת ארוז⁸² הזהרו בדבריכם, בינונים כו' לא כ"ש.

[ו' שבט⁸³]

הצדיק האמור בתניא הוא ג"כ מדריגה בבינונים, שהרי נקרא שש"ב ולא צדיקים.

[כד' כסלו]

בשיחת שמח"ת תר"ס אאדנ"ע: כשם שחובה על כל איש ישראל להניח תפלין בכ"י, ככה הוא מצוה וחובה עכא"י⁸⁴, כ"א לפי ערכו במעמדו ומצבו בהשגה, לקבוע חצי שעה לכה"פ פעם בב' וג' ימים, לשקוד בטובת הדרכת בניו וביתו. אַז איינער בויט אַ שטוב לייגט ער אַרײַן אין דעם די האַרץ די קאַפּ מיט אַלע כחות, ביז ער פאַרמשכונט זיך נאך מער פאַר זיינע כחות, וכידוע שכל העוסק בבנין מתמסכן⁸⁵. והדבר מוכרח להיות כן, כי בנין בלי כחות אינו בנין. ופי' אַז מען פאַרמשכונט זיך, כלומר שלוקחים לא לבד מה שיש בגלוי, רק גם וואס מען פאַרמאַגט אין בטוחות, דאס לייגט מען אויך אַרײַן אין בנין. וזהו בבנין גשמי אשר גם בזה יש מצוה, כי אצל ישראל איז ניטא קיין גשמיות. גשמיות איז אַ כלי צו רוחניות. אז ער בויט אַ שטוב יקבע מזוזה, ובאיזה מהחדרים ילמדו או יתפללו, שלא ימלט בלאה"כ, ואפשר שלפעמים ועט מען דארט נעמען אַ חסידישע ביסעל משקה. ואמר אַז די ביסעל משקה ועלכע אַ אידישע האַרץ דערוואַרעמט זיך בא איהר, הויבט אויף את התורה ואת התפלה שפרחא לעילא. וכש"כ בבנין עדי עד, שע"ז נותנים כחות מיוחדים, וכאן הבטוחות של איש ישראל הוא גאר אַ גרויסע.

[כ' שבט⁸⁶]

(81) נתבאר במכתב רבינו — אגרות-קודש ח"ב ע' ריט.

(82) אבות פ"א מי"א.

(83) נדפס באגרות-קודש ח"ב ע' שפב.

(84) = על כל איש ישראל.

(85) יבמות סג, א. וש"נ.

(86) נדפס באגרות-קודש ח"ב ע' שפה ואילך (חלקו) — נעתק ב"היום יום" כב טבת).

מצות וגו' מאירת עינים⁸⁷, העינים דעיני ד' משוטטים⁸⁸, מקבלים התפעלות מהתחתונים. ויומתק הילקוט⁸⁹ זה ס' קדשים וכו' לקדושים יע"ש.

[כ"ד מ"ח⁹⁰]

נוסח עלינו "שהם משתחווים להבל ולריק ואנחנו כורעים וכו'".
בברכת המינים "וכל אויבי עמך".

[טז' שבט⁹¹]

תרצ"ג

אדה"ז אמר: רצוני (או רצונך?) לעשות עמך (עמי?) חליפין מצוה במצוה. אתה יש לך מצוה לפרנס ב"ב, ואני יש לי מצוה ללמד את בני אותיות נקודות וטעמים. הבה ונחליף מצוה במצוה. אתה תלמד את בני ואני אתן לך חלק צרכי פרנסת ב"ב.

ביאר לו: אלף הוא יו"ד וכו'. וביאר "אָקינד מוז ויִסען אַז דער אלף פון תורה איז דער יו"ד פון אויבען, דער איד פון אונטען, מיט דעם קו פון אמונה ואס באַהעפט זיי.

[ד' ניסן⁹²]

קודם ציווי הוכח תוכיח כתיב⁹³ ולא תשנא את אחיך, כי זהו תנאי מוקדם להוכחה. ואח"כ כתיב ולא תשא עליו חטא, שאם לא פעלה ההוכחה, בודאי אתה האשם, שלא היו דברים היוצאים מן הלב.

[בדר"ח כסלו⁹⁴]

(87) תהלים יט, ט.

(88) זכרי' ד, יו"ד. — נתבאר בתו"א וירא יד, ד.

(89) יל"ש תהלים עה"פ (רמז תרדע).

(90) נדפס באגרות-קודש ח"ב ע' שנה. — ושם: "מ"ש בסוף מכתבו בנדון האמור בתו"א פ' וירא ע"פ עיני ה' משוטטים אם אפשר לפרש בזה הפסוק מצות ה' ברה כו', שהיא מאירה אותן העיינין, היינו שמקבלים התפעלות ממעשה התחתונים, הענין הוא כן, ויומתק בזה מ"ש בילקוט ע"פ זה, מאירת עינים זה סדר קדשים שהיא מאירת עינים לקדושים כו'".

(91) נדפס באגרות-קודש ח"ב ע' שפד.

(92) נדפס באגרות-קודש ח"ב ע' תצא (נעתק ב"היום יום" ח' אדר א').

(93) קדושים יט, יז ("לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא").

(94) נדפס באגרות-קודש ח"ב ע' תעה. — נעתק ב"היום יום" כו אייר (מ"ילקוט א' כסלו צג").

תרצ"ד

חסיד משקלאו התאונן לפני אדה"ז שצריך לשלם חובות להשיא בנותיו ולמצוא לחם חוקו. ויענהו — בנגון, לפי דרכו — דו זארגסט אלץ אויף דעם ואס דו בעדאָרפסט, אויף דעם ואס מען דאַרף דיך זארגסטו גארניט.

[טז' סיון⁹⁵]

ר' בינוש (מלמד) בן ר' אברהם מליעפלא, מחסידי אדה"ז, שלקחו למלמד לאדהאמ"צ בילדותו.

אדה"ז בירך את ר"א שיראה ניניו ונכדיו של תלמידו. חי יותר ממאה שנים. הי' הולך רגלי לליוב'. רק בסוף ימיו הוכרח לנסוע בעגלה. בפעם האחרונה הי' בליוב' בחגה"ש תרל"ב. — תר"ן סיפר ר"ב בלשון שקיבל מאביו: כאשר למדתי עמו מרו"ל (שבת קיח:) א"ל אבוך במאי הוי זהיר טפי א"ל בציצית, ופירשתי כפשוטו, התחיל לשחוק, ואמר, האפשר שרבה לא הי' זהיר בתפלין וכו'. א"כ — שאלתיו — מהו פי' השאלה "במהז"ט⁹⁶" והתשובה "במצות ציצית". הדבר פשוט — השיב הנער — השאלה באיזה מצוה האיר לו יותר אור נשמתו (זהיר מל' זוהר), דכתיב⁹⁷ רחבה מצותך מאד, שהמצות הם כלים רחבים שע"י מתגלה אור הנשמה דנר ד' נשמת אדם⁹⁸ ונשמת אדם תלמדנו, וכל מצוה היא שער מיוחד אשר ע"י מתגלה אור נשמתו. והתשובה "בציצית", שע"י האיר לו אור נשמתו, והיא הוסיפה לו חיות בכל המצות שקיים. וכך אני לומד אגדה זו: אר"נ⁹⁹ וכו' ג"ס בשבת. סעודה ל' תמיכה,

(95) נדפס באגרות-קודש ח"ג ס"ע קכ ואילך.

(96) = במאי הוי זהיר טפי.

(97) תהלים קיט, צו.

(98) משלי כ, כז.

(99) להבנת קטע זה — מועתק בזה מגוף המכתב, וז"ל:

אמר ר"נ תיתי לי דקיימית שלש סעודות בשבת, סעודה ענינה סעד ותמיכה, כמו חסדיך ה' יסעדני, וקיימית שלש סעודות בשבת ענינו הוספת כח ועוז בהג' כחות דמעשה דבור ומחשבה, כי מעבודת שבת מתברכין כולהו יומין, ולכן בשבת עשה סעד ותמיכה על המחשבה דבור ומעשה דכל ששת ימי החול.

אבל ר' יהודה לא הסתפק בזה, ועבודתו היתה בעיון תפלה, פי' כוונת הלב, דמחוד"מ הם רק לבושי הנפש משא"כ המדות שהן מעקרי גוף האדם, והיא עבודה גבוה יותר מהחיזוק והוספת כח בלבושי הנפש.

הוספת כח בג' כחות מחדו"מ. כי שבת מינה מתברכאן כולי יומין¹⁰⁰, ובש"ק עשה סעד על מחדו"מ של הו' ימים. אבל ר"י לא הסתפק בזה, ועבודתו בעיון תפלה, כונת הלב, ולא לבושין לבד. רהב"י ד"א בגלוי ראש. ראש כלי לשכל. כשאור השכל מאיר במחו, אז הוא כסוי הראש, כלי מלא, דהיינו עבודת המח, שלמע' מעבודת הלב. ר"ש תפלין. התחברות. התקשרות עצמי עם הד"ת, ולא כמו או"כ, חומר וצורה, שכל ומוח, שזהו כסוי הראש. רנ"א ציצית. דבר היוצא לחוץ, ואפשר לקשר גם דבר שמבחוץ, ולא כמו תפלין שהוא לעצמו — ורש"א וכו' תנאי, ודוקא בעברא דדשא, מפתן שבין גוף ונפש. אדעתי' דנפשי קא עביד — לעשות עניני העולם כלים לאלקות, שזהו תכלית כונת ברה"ע וירידת הנשמה למטה.

[כ' אלול¹⁰¹]

ור' הונא ברי' דרב יהושע אמר תית לי דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש, דהראש הוא כלי לשכל, ובשעה שאור השכל מאיר במוחו אז הוא כיסוי הראש, בדוגמת דבר כמו הכלי הממולא מהדבר שמונח בתוכו, ובשעה שמוחו פנוי מאיר השכל ואינו עוסק במושכלות הוא גילוי הראש, בדוגמת כלי ריקן, ואמר ר"ה ברי' דר"י דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש, הכוונה דעבודתו היתה עבודת המוח שלמעלה מעבודת כוונת הלב.

ורב ששת אמר תיתי לי דקיימית מצות תפלין. תפלין הו"ע התחברות, דלא זו בלבד שלא הלך ד"א בגילוי הראש, פי' בלא עבודה דמוח והתעמקות בדברי תורה, אל שהי' בהתחברות תמידי עם הדברי תורה שלמד, וזה עוד מעלה גבוהה יותר מכמו כיסוי הראש. דשכל ומוח עם היותם אור וכלי, מ"מ הם חומר וצורה, אבל ענין התפלין הוא התקשרות עצמי, וזה מדרגיגה גבוהה יותר מכיסוי הראש שהוא רק כלי לקבלה בלבד.

ור"נ אמר תיתי לי דקיימית מצות ציצית, ציצית הוא דבר היוצא לחוץ, ובו וע"י אפשר לקשר גם דבר שחוץ ממנו, דמעלת עבודתה גבוהה יותר מכמו העבודה דהתחברות תמידי שכיוון ר"ש באמרו דקיימית מצות תפלין, דההתקשרות בדוגמת תפלין, עם היותה עבודה גבוהה, עם כל זה הוא רק לעצמו, ובעצמו גופא הוא רק לטובתו של הנפש, ולכן אמר חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי. ובזה יובן הדיוק דרב ששת אמר זה בעמדו בעברא דדשא, דשא הוא מפתן, היינו המפתן שבין הגוף והנפש, דכל כוונת עבודתו הוא לטובת נפשו, וזהו תירוץ הגמרא כי קעביד אדעתא דנפשי' קעביד.

אמנם ר"נ אמר קיימית מצות ציצית, דענינה בעבודה הוא ההתחברות עם עניני עולם, לעשות את עניני העולם כלים לאלקות, וזוהי מעלה גבוהה יותר מכמו לטובת עצמו וטובת נפשו.

וזהו תשובתו של ר"י ברי' דרבה שאביו הי' זהיר במצות ציצית, היינו שעבודתו היתה לעשות את הגשמי כלי לאלקות. דעבודה זו היא תכלית הכוונה דבריאת העולם וירידת הנשמה למטה.

(100) זח"ב סג, ב. פח, א.

(101) נדפס באגרות-קודש ח"ג ס"ע קכח ואילך.